

JAMIYAT TARAQQIYOTIDA YOSHLARNING ILMIY-TEXNIK SALOHİYATIDAN FOYDALANISHNING FALSAFIY JIHATLARI

Aliyev Nozimjon Nurullajon o'g'li

Toshkent davlat transport universiteti

Ijtimoiy falsafa ixtisosligi 2-bosqich doktoranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14855129>

Annotatsiya. Mazkur maqolada jamiyatning barqaror rivojlanishi jarayonida yoshlarning ilmiy-texnik salohiyatidan foydalanishning samarador usullari va imkoniyatlari tahlil qilinadi. Yoshlarning innovatsion g'oyalari va fan-texnika sohasidagi yutuqlari jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ta'minlashdagi ahamiyati yoritib beriladi.

Kalit so'zlar: yoshlar, ilmiy-texnik salohiyat, innovatsiya, texnologiya, ijtimoiy rivojlanish, innovatsion g'oya, fan va texnika, texnologik taraqqiyot.

Аннотация. В данной статье анализируются эффективные методы и возможности использования научно-технического потенциала молодежи в процессе устойчивого развития общества. Освещается значение инновационных идей и достижений молодежи в области науки и техники в обеспечении социально-экономического развития общества.

Ключевые слова: молодежь, научно-технический потенциал, инновации, Технологии, Социальное развитие, инновационная идея, наука и техника, технический прогресс.

Annotation. This article analyzes the effective methods and possibilities of using the scientific and technical potential of young people in the process of sustainable development of society. Young people's innovative ideas and achievements in the field of Science and technology highlight the importance of society in ensuring socio-economic development.

Keywords: youth, scientific and technical potential, innovation, technology, social development, innovative idea, science and technology, technological progress.

Kirish. Zamonaviy jamiyat taraqqiyotining tezkor kechayotgan jarayonlarida yoshlarning ilmiy-texnik salohiyati alohida o'rin tutishi tobora kuchayib bormoqda. Inson kapitaliga asoslangan iqtisodiyot modelida, xususan, raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt, yuqori texnologiyali ishlab chiqarish sohalari va ilm-fan integratsiyasi sharoitida yosh avlodning salohiyatini ro'yobga chiqarish jamiyatni rivojlantirishning hal qiluvchi omiliga aylandi. Mazkur maqolada jamiyat rivojlanishida yoshlar ilmiy-texnik salohiyatidan foydalanish imkoniyatlari ijtimoiy-falsafiy tahlil qilinadi. G'arb va Sharq faylasuflarining ilm, texnologiya hamda avlodlar almashinuvi borasidagi fikrlariga murojaat qilinib, ularning mazkur masala yuzasidan ilgari surgan mulohazalari hamda polemik jihatlar yoritiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Ilmiy-texnik salohiyat tushunchasi yoshlarning ilm-fan, innovatsion texnologiyalar hamda tadqiqot faoliyatidagi bilimi, malakasi, ijodiy qobiliyatini ifodalaydi. Inson har bir davrda texnik rivojlanish jarayonida asosiy subyekt sifatida maydonga chiqsa ham, bugungi davrda aynan yoshlar yetakchi kuchga aylanib bormoqda. Chunki zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, raqamli ta'lim platformalari, onlayn resurslar orqali yoshlar ilmiy tadqiqot ishlari bilan erta shug'ullanish, global tarmoq orqali ilg'or tajribalarni o'rganish imkoniga ega bo'lib qolishdi. Martin Haydegger texnologiyani inson borliqni anglash

va shakllantirish vositasi sifatida talqin etar ekan, insonning bu jarayondagi roli aslo passiv bo'lolmasligini, aksincha, faol ijodkor subyekt sifatida doimiy ravishda yangilikka intilishini ta'kidlaydi [1,45]. Demak, yoshlar ilmiy-texnik salohiyatining kuchayishi – jamiyatdagi borliqni yangilash jarayonining ayrim hollarda eng qudratli kuchlaridan biridir.

Ilm va texnika sohasida yoshlar roliga doir G'arb faylasuflari o'rtasida ham yirik munozaralar kuzatiladi. Immanuel Kant aql-idrokni hayotiy tajribadan yuqori qo'ygan, ya'ni inson aqlining o'zidan mustaqil bo'lgan ideal mezonlari ishongan holda, jamiyatdagi ilm-fan taraqqiyotini inson aqlining tabiiy mahsuli, yoshlarni esa shu jarayonning mushtarak ishtirokchisi sifatida ko'rgan edi [2,87]. Bunga javoban, Fridrix Nitshe individual ijodkorlik va hayotiy tajriba (eksperimental ruh) masalasiga e'tibor qaratib, ijtimoiy konvensiyalardan qochish, ulug'vorlikka intilish yoshlarning tub mohiyatida borligini uqtiradi [3,54]. Nitshecha yondashuvda yosh avlod texnik yangiliklarni ijtimoiy cheklovlarisiz tatbiq qilishga moyil bo'lib, jamiyatda ba'zan kelishmovchiliklar ham keltirib chiqarishi mumkin. Demak, bu ikki faylasufning qarashlarida ham yoshlar va ilm-fan integratsiyasiga oid polemika mavjud: Kant ma'rifatli jamiyat qurish uchun ilmiy bilishning ustunligi va yoshlarning aqlan yetuk bo'lishini e'tirof etsa, Nitshe yoshlarning yanada "tajovuzkor" fikr yuritishlari, qulay muhitni buzishga, ijodiy qiyofani shakllantirishga intilishlarini tan oladi.

Sharq falsafasida esa – Al-Forobiy "Fozil odamlar shahri" asarida ilm bilan axloqning tutashuvi, shaxsning yetukligini ta'minlash uchun jamiyatda muhitning qulay bo'lishi zarurligini qayd qiladi [4,71]. Bunda ilm-fan bilan shug'ullanish, ayniqsa yoshlar o'rtasida, doimiy ravishda ma'naviy tarbiya bilan uyg'un kechishi lozim. Uningcha, agar ushbu uyg'unlik buzilsa, ilm-fan progressi o'ta individual manfaatlarga bo'ysunib, ijtimoiy nizolar paydo qiladi. Ko'rinadiki, G'arbda texnik yangiliklar va yoshlar erkin fikriga urg'u baland bo'lsa, Sharqda axloqiy omilga asoslangan chegaralanish tamoyili ustunroq ko'rinish olgan. Ammo har ikkala maktab ham yosh avlodni jamiyatning taraqqiyotini belgilovchi omil sifatida ko'radi.

Tadqiqot metodologiyasi. Yoshlarning ilmiy-texnik salohiyatini ro'yobga chiqarish, avvalo, ta'lim sifatiga va undagi innovatsion metodlarga bog'liq. Jon Devey o'zining "Democracy and Education" asarida shaxsda ijodkorlik, tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish kabi ko'nikmalarni shakllantirishda amaliy metodlarga, tajribaga tayanuvchi ta'lim uslubiga e'tibor qaratadi [5,143]. Ushbu yondashuv zahirida yoshlarning o'z tajribasi orqali "ilm-fan tili"ni anglab yetishlari, real muammolarga yechim topishlari va shu orqali texnik salohiyatlarini rivojlantirishlari ko'zda tutiladi. Bundan ko'rinadiki, Devey modeli – ijtimoiy faoliyatga asoslangan pedagogik yondashuv – aynan yoshlar salohiyatini ro'yobga chiqarish uchun qulay imkoniyat yaratadi.

Jamiyat taraqqiyotida yoshlar ilmiy-texnik salohiyatidan foydalanish faqat individual sa'y-harakatlar bilan cheklanmasligi zarur. Bunda davlat siyosati, ijtimoiy institutlar – ilm markazlari, tadqiqot institutlari, texnoparklar, grant dasturlari orqali muhim infratuzilma yaratish lozim. Yurgen Habermas "The Theory of Communicative Action" asarida jamoaviy fikrni shakllantirishda demokratik institutlar va ijtimoiy platformalar roli haqidagi fikrlarini bayon etarkan, aynan yoshlarning faolligi ham siyosiy, ham iqtisodiy jarayonlarga yangilik kiritishi mumkinligini ta'kidlaydi [6,122]. Bunda yoshlar jamiyat oldida paydo bo'layotgan innovatsion loyihalarda, ijtimoiy muammolarni texnik yondashuvlar bilan hal etish jarayonlarida yetakchi

mavqega ega bo'lishi kerak. Shu tarzda, siyosiy dastur va ijtimoiy institutlarning holati yoshlar salohiyatidan foydalanish darajasini belgilab beradi.

Alohida e'tibor berish kerak bo'lgan masala – bu madaniy mentalitet hamda an'anaviy qadriyatlarga egalik omilidir. Ayrim jamiyatlarda oilaviy, an'anaviy qadriyatlar jihatidan yoshlarga o'ta nazorat bilan qaralishi, "katta yoshlar" so'zining ustuvorligi, ierarxik tuzilma hali ham sezilarli darajada. Bunday muhitda yoshlarning innovatsion g'oyalari, ilmiy-texnik takliflari to'liq ro'yobga chiqmasligi, passivlik yoki ijodiy potensialning so'nishiga olib kelishi mumkin. Konfutsiy "Lun Yuy" ("Analects") asarida avlodlar o'rtasidagi hamkorlikni tarbiyalashda, shubhasiz, hurmat va odob tamoyillari muhimligini, ammo yoshlarga imkon berish, ularning yangicha qarashlarini inkor etmaslik ham zarurligini eslatadi [7,39]. Shunday qilib, madaniy mentalitetda an'ana va innovatsiyani uyg'unlashtirish, yoshlar salohiyatiga zid kelmaydigan jihatlarni ilgari surish ijtimoiy taraqqiyotning muhim omiliga aylanadi.

Tahlil va natijalar. Bugungi kunda raqamli iqtisodiyot, startup loyihalar, AKT (axborot-kommunikatsiya texnologiyalari) sektori yoshlarning ilmiy-texnik salohiyatini keng namoyon etishlari mumkin bo'lgan strategik maydon hisoblanadi. Yosh dasturchilar, muhandislar, dizaynerlar hamda tadbirkorlar yangi onlayn platformalar, raqamli xizmatlar, ilovalarni yaratish orqali iqtisodiyotning tubdan o'zgarishiga sabab bo'lmoqdalar. Ayniqsa, sun'iy intellekt, "Big data" sohalarida yoshlar yangiliklar kashf etish yo'lida avj pallaga chiqqanlari kuzatiladi. Agar davlat va jamiyat bu sohadagi loyihalarni qo'llab-quvvatlasa, jahon bozorida raqobatbardosh ishlab chiqarish yoki xizmat ko'rsatish tizimlarini ishlab chiqish imkoniyati paydo bo'ladi.

Yuqori texnologiyali ishlab chiqarish, tibbiyot, biotexnologiya, energetika yoki nanotexnologiyalar kabi murakkab sohalarida ham yoshlar ilmiy-texnik salohiyati beqiyosdir. Shubhasiz, yoshlarning ijodiy fikrlashi, tavakkal qilishga tayyorligi, yetarli bilim bazasi mavjudligi ularga fundamental va amaliy ilmiy tadqiqotlarda ilg'or yondashuvlarni joriy etish imkonini beradi. Ammo bu jarayon uchun zarur infratuzilma – laboratoriyalar, grant dasturlari, yetakchi olimlar bilan hamkorlik tarmog'i va ilmiy hamjamiyat ko'magi – albatta ta'minlanishi shart. Shu munosabat bilan, jamiyatda ilm-fan va amaliyot integratsiyasi kuchayishiga zarurat ortib bormoqda.

Faol yoshlar nafaqat sof texnik kashfiyotlar yaratishda, balki ijtimoiy innovatsiyalar – ta'lim uslublari, atrof-muhit muhofazasi, jamiyatdagi tenglik va adolatni kuchaytirishga qaratilgan platformalar, davlat boshqaruvida onlayn-monitoring xizmatlarini joriy etishda ham katta rol o'ynashlari mumkin. Faloniy ijtimoiy muammo doirasida texnik echimlarni taklif etish, mahalla, tuman va shahar miqyosidagi ijtimoiy loyihalarda ilg'or texnologiyadan foydalanish – bularning barchasi jamiyatda integratsion o'zgarishlar qilishga hissa qo'shadi. Mamlakatlar kesimida yosh olimlar, mutaxassislar jamiyatdagi muammolarni hal qilishda texnik innovatsiyalardan foydalanishlari orqali o'zlarining yetukligini namoyon etmoqdalar. Shu tariqa ijtimoiy progressga ham hissa qo'shish imkoniyati vujudga keladi.

Xulosa va takliflar. Yuqoridagi tahlil shuni ko'rsatadiki, jamiyat rivojlanishida yoshlarning ilmiy-texnik salohiyatidan foydalanish imkoniyatlari keng ko'lamli ijtimoiy-falsafiy mazmunga ega. Birinchidan, yosh avlod texnika va ilm-fan sohasida tabiiy ravishda erkin fikr va ijodkorlikka ega bo'lib, jamiyatdagi mavjud cheklolarni bartaraf etishga intiladi. Ikkinchidan, Sharq falsafasidagi axloqiy tamoyillar va G'arb falsafasidagi individning erkin izlanish huquqiga urg'u berish konsepsiyalari o'zaro uyg'unlashsa, yoshlar faoliyatida ijtimoiy mas'uliyat va ijodiy

fidoyilik o‘sishi mumkin. Uchinchidan, yoshlarning ilmiy-texnik salohiyati ijtimoiy institutlar, davlat siyosati va madaniy muhit bilan mustahkam bog‘liq. Shu boisdan, har qanday jamiyat yoshlar bilan birga o‘zining kelajak dasturini tuzishi, ularni ilmiy tadqiqotlar, innovatsion loyihalar, raqamli iqtisodiyot, ijtimoiy islohotlar jarayoniga faol jalb etishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Heidegger, Martin. “The Question Concerning Technology and Other Essays.” Harper & Row, 1977, pp. 45.
2. Kant, Immanuel. “Critique of Pure Reason.” Cambridge University Press, 1998, pp. 87.
3. Nietzsche, Friedrich. “Thus Spoke Zarathustra.” Penguin Classics, 1969, pp. 54.
4. Al-Farabi. “The Virtuous City (Al-Madina Al-Fadila).” Oxford University Press, 1985, pp. 71.
5. Dewey, John. “Democracy and Education.” Macmillan, 1916, pp. 143.
6. Habermas, Jürgen. “The Theory of Communicative Action, Vol.1.” Beacon Press, 1984, pp. 122.
7. Confucius. “The Analects.” Oxford University Press, 1979, pp. 39.